

MINORITĂȚI ÎN TRANZIȚIE

Raport privind politicile publice în domeniul minorităților naționale și etnice din România

1. Introducere

România, deși este un stat în care aproape 90 la sută din populație se declară de origine română, are o lungă istorie a conviețuirii multietnice și multiculturale. Pe acest teritoriu trăiesc de mai multe secole numeroase minorități etnice, dintre care 20 sunt în acest moment recunoscute oficial (în sensul că au reprezentare parlamentară) și a căror contribuție la dezvoltarea economică și culturală a țării nu este deloc de neglijat.

Pe de altă parte, protecția minorităților naționale reprezintă unul dintre criteriile politice pe care România trebuie să le îndeplinească pentru a putea adera la Uniunea Europeană. Acest lucru presupune două principii majore de abordare: punerea în aplicare a normelor anti-discriminare și sprijinirea drepturilor minorităților astfel încât acestea să-și conserve specificitatea și implicit să nu fie asimilate forțat în cultura majoritară.

Este România un bun exemplu în ce privește protecția minorităților? Chiar dacă se vorbește de un model românesc al reconcilierii interetnice, iar progresele în domeniu sunt sesizabile, credem că nu se poate spune că în țara noastră s-au rezolvat toate problemele existente. S-a reușit indiscutabil, întâi de toate, garantarea drepturilor fundamentale ale omului, inclusiv cele la asumarea propriei identități etnice, la educație și cultură în limba maternă, la libera asociere etc. Cu toate acestea, există în continuare mai multe chestiuni care, în opinia noastră, necesită o rezolvare sau reglementare urgentă.

De aceea, raportul de față își propune să analizeze politicile publice în domeniul minorităților naționale în perioada post-comunistă și implicit să identifice problemele care încă împieteză asupra respectării și protecției eficiente a minorităților naționale și a comunităților etno-culturale. Deși în literatura de specialitate se face o distincție clară între cele două tipuri de minorități, în raportul de față – doar din considerente editoriale – o să folosim preponderent denumirea de minorități naționale. Pe de altă parte, este necesară totuși o mențiune specială. Doar cele mai numeroase minorități naționale din România – maghiarii și romii – ridică dificultăți de gestiune a raporturilor interculturale.

Pentru că în două rapoarte anterioare ale Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală am analizat atât relațiile dintre majoritate și minoritatea maghiară (inclusiv măsura respectării drepturilor acestora), dar și stadiul

de aplicare a Strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor, nu insistăm acum foarte mult pe problemele specifice ale celor două minorități.

După un scurt istoric al prezenței minorităților naționale pe teritoriul României, inclusiv în perioada comunistă, facem o trecere în revistă a problemelor și a politicilor publice în domeniu. Pe baza analizei legislației existente, a activității atât a organizațiilor minorităților naționale, cât și a instituțiilor publice responsabile, dar și a unor interviuri sociologice cu persoane direct implicate (oficiali, reprezentanți ai minorităților, oameni politici) am reușit să identificăm un set de cinci probleme relevante. Acestea țin de garantarea și asigurarea protecției minorităților, de îmbunătățirea mecanismului de reprezentare parlamentară, ca și a celui instituțional de promovare a identității etnice. Nu în ultimul rând, este vorba de accelerarea procesului de retrocedare a bunurilor comunitare și a proprietăților confiscate în timpul regimului comunist, ca și de necesitatea unor eforturi sporite în ce privește conservarea limbii, tradițiilor și culturii specifice diferitelor comunități etnice.

Desigur, în analiza de față am plecat de la premisa că problematica minorităților ține în primul rând de sfera civilă, statul sau guvernul trebuind să aibă atât un rol regulator, prin promovarea unei legislații care să permită comunităților etnice să se dezvolte și să reușească să aibă grijă de ele însele, cât și de protecție.

În încheiere, ne exprimăm speranța că recomandările oferite la finalul raportului ar putea constitui o bază de plecare pentru orice program politic și/sau de reconstrucție instituțională care își propune prezervarea diversității etnice și buna conviețuire dintre majoritate și minoritate.

2. Minoritățile naționale din România (1918–1989) – scurt istoric

Chestiunea minorităților naționale se pune cu acuitate în România, îndeosebi după primul război mondial, o dată cu destrămarea vechilor imperii multinaționale și crearea unor state naționale noi, printre care și România Mare.

La acea dată, mai exact imediat după 1 decembrie 1918, circa 28 la sută din totalul cetățenilor români aparțineau minorităților naționale, ponderea cea mai mare având-o maghiarii – 7,9%, urmați de germani – 4,1%, evrei – 4%, ruteni și ucraineni – 3,2%, ruși 2,3%, bulgari – 2%, țigani (romi) – 1,5%, turci – 0.9% etc. Pe de altă parte, conform datelor statistice din 1919, structura etnică a Transilvaniei era și mai eterogenă: români – 57,12%, maghiari – 26,46%, germani – 9,87%, evrei – 3,28%, alte naționalități – 3,27%.

Autoritățile române au luat urgent măsuri pentru a crea un cadru legal care să asigure deplina egalitate a tuturor persoanelor, indiferent de originea lor etnică. Astfel, o dată cu ratificarea prin decrete-regale a unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, s-a acordat cetățenia română tuturor locuitorilor din aceste teritorii. De asemenea, prin mai multe decrete-lege din 1918 și

1919 s-a recunoscut calitatea de cetățeni români evreilor din Vechiul Regat, care până atunci o puteau obține doar prin cereri individuale.¹

Pe de altă parte, „Consiliul celor patru” puteri învingătoare (Franța, Marea Britanie, SUA și Italia) impune statelor succesoare monarhiei habsburgice să semneze un tratat special privind minoritățile. Deși inițial se opune acestei inițiative, considerând că Tratatul poate alimenta tendințele unor cetățeni de a ieși de sub autoritatea statului unde locuiesc și de a se adresa unor foruri internaționale, România va semna documentul la 10 decembrie 1919.

Un alt moment important e marcat la 29 martie 1923, când este promulgată o nouă constituție, democratică, prin care se consfințează faptul că toți românii „indiferent de originea etnică, de limbă sau religie” se bucură de toate libertățile consfințite de lege. Și legislația ulterioară, în ce privește educația, cultura, dreptul de proprietate etc, adoptată pe baza Constituției, avea în vedere aceleași principii.

În România interbelică situația minorităților este totuși una paradoxală. Întâi de toate, există un cadru legislativ destul de coerent, ceea ce permite dezvoltarea activității politice, culturale, economice a celor mai multe minorități. Fiecare dintre acestea are propria organizație, unele chiar partide cu reprezentare parlamentară. În acea perioadă crește numărul școlilor și claselor în limba maternă, ca și cel al publicațiilor. Astfel, în 1922 se tipăreau în România un număr de 657 de ziare și 524 de reviste, dintre care 181 ziare și 75 reviste în limbile minorităților naționale (144 în maghiară, 71 în germană, 17 în rusă, 6 în ebraică, 5 în bulgară etc).²

Pe de altă parte, prin legea învățământului particular (din decembrie 1925), minoritățile naționale își puteau constitui școli proprii cu predare în limba maternă, urmând ca totuși limba română, istoria și geografia României să se predea în limba oficială a statului. Pe aceeași linie se înscrie și legea pentru învățământul secundar, din mai 1928, care permitea, în regiunile locuite precumpănitor de o minoritate etnică, înființarea de secții cu predare în limba minorităților respective.

Dar integrarea minorităților naționale în cadrul statului român a cunoscut și numeroase momente tensionate, legate îndeosebi de tendința unor minorități de a obține unele drepturi suplimentare considerate inacceptabile pentru autoritățile centrale de la București, iar cazul cel mai elocvent în acest sens este cel al cererilor maghiarilor sau germanilor pentru obținerea autonomiei, inclusiv teritoriale.

---

¹ Arhivele Statului din România, *Minoritățile naționale din România (1918-1925)*, București, 1995, p. 8.

Trebuie adăugat că situația evreilor (privind obținerea cetățeniei române, dar nu numai) a reprezentat un „măr al discordiei” între clasa politică din România și cea din Europa încă de la Congresul de la Berlin din 1878. De asemenea, ar fi mai multe de spus despre politicile asimilaționiste duse în urma încorporării Dobrogei sau a Cadrilaterului (între 1913-1940).

² Ibidem, p.13.

Pentru foarte mulți dintre maghiarii din Transilvania, trecerea de la statutul de superioritate politică, economică și culturală la cel de minoritate a reprezentat o traumă și o problemă de adaptare, foarte greu de rezolvat. În acest context, partidul politic al minorității maghiare a cerut constant ca statul român să nu se amestece în viața școlilor cu predare în limba maghiară, să nu pretindă aplicarea programelor de învățământ și folosirea manualelor aprobate de autoritățile competente. Revendicările politice mai vizau lărgirea drepturilor pentru minoritățile naționale, ca și asigurarea unei conduceri exclusiv maghiare în județele în care aceștia constituiau majoritatea populației. Toate acestea au fost însoțite de o amplă propagandă externă prin care se arăta că minoritățile în România sunt supuse unui constant regim discriminatoriu.

De aceea, pentru a menține un anumit control al situației, autoritățile decid înființarea la 22 decembrie 1920 a Secretariatului de Stat pentru afacerile minorităților etnice în cadrul Ministerului de Interne. O bună parte dintre inițiativele acestui secretariat aveau la bază convingerea că grija Ungariei pentru soarta minorității maghiare este doar un paravan care ascunde de fapt intenții revizioniste.

O altă chestiune care avea să influențeze dramatic relațiile interetnice din România interbelică este legată de recrudescența antisemitismului. Prezent manifest la nivelul opiniei publice – și fiind generat, printre altele, de prejudecata că evreii sunt o minoritate care refuză programatic să se integreze în cadrul statului și care urmărește totodată constituirea într-o elită care își propunea dominarea economică și culturală a țării – antisemitismul românesc va cunoaște forme ce încep prin adoptarea unei legislații discriminatorii anti-evreiești, va continua cu pogromuri, muncă forțată, deportări și vor sfârși prin participarea României la Holocaustul european.

Deși nu există un consens deplin al istoricilor privind numărul exact al victimelor, conform Raportului Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România, „autoritățile civile și militare române sunt responsabile de moartea unui număr cuprins între 280.000 și 380.000 de evrei români și ucrainenii din România și teritoriile aflate sub administrație românească”. Circa 340.000 de evrei români au supraviețuit datorită faptului că Guvernul de atunci a suspendat deportările în anul 1943, cu 16 luni înainte ca România să iasă din alianța cu Germania nazistă și să se alăture Națiunilor Unite, conchide raportul.³

---

³ Raportul Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România poate fi consultat pe situl Președinției Române, care a avut această inițiativă (vezi www.presidency.ro). Pe de altă parte, literatura de specialitate pe subiectul Holocaustului este deosebit de bogată. Conform Liviu Rotman, *Romanian Jewry. The First Decade after the Holocaust*, în vol. *The Tragedy of Romanian Jewry*, ed. Randolph L. Braham, New York, Columbia University Press, 1994, p. 287-288, numărul evreilor din România a scăzut de la 756.930 (înregistrați conform recensământului din 1930) la circa 372 de mii imediat după al doilea război mondial.

Conform aceluiași raport, ultimii ani ai perioadei interbelice s-au mai remarcat și prin adoptarea unei legislații rasiste și discriminatorii care a culminat cu deportarea a 25.000 romi în Transnistria, numărul de victime între aceștia fiind de aproximativ 11.000.

Odată cu încheierea celui de-al doilea război mondial, după o scurtă perioadă de tranziție marcată de speranța revenirii la normalitatea democratică, în România se instalează un regim totalitar. Regimul comunist va vorbi propagandistic de promovarea unei ideologii internaționaliste (opusă așadar exceselor naționaliste interbelice), dar în fapt va instaura arbitrarul și va desființa treptat drepturile și libertățile individuale.

În 1951, în urma unei noi împărțiri teritoriale (confirmată prin Constituția din 27 septembrie 1952), dar și la presiunea sovieticilor, România acceptă să creeze Regiunea Autonomă Maghiară în zonele locuite majoritar de către secui. Capitala regiunii, care va funcționa timp de opt ani, va fi la Târgu-Mureș. În aceeași perioadă în unele școli de stat din zonele locuite de ceangăi exista posibilitatea studierii în limba maghiară, posibilitate însă restrânsă în perioada național-comunismului.

Evenimentele din 1956 de la Budapesta au adus schimbări importante în relația dintre guvernării de la București și maghiarii din Transilvania. Astfel, un eveniment care va marca negativ comunitatea maghiară este cel din anul 1959, când autoritățile comuniste decid unificarea Universității maghiare din Cluj cu cea românească, iar toate unitățile școlare în limba maghiară vor fi încorporate în școli românești. În a doua jumătate a anilor '60 presiunea asupra minorităților etnice se intensifică prin promovarea național-comunismului.

Chiar dacă sub regimul comunist mai toată populația României a avut de suferit, fie că privațiunile au fost de ordin politic, dar mai ales material, viața minorităților etnice va cunoaște unele forme specifice de represiune.

După 1965, în România lui Nicolae Ceaușescu minoritățile etnice erau desemnate prin sintagma „naționalități conlocuitoare”, în aparență o formulare mai democratică deoarece enunța o egalitate deplină indiferent de originea etnică. În practică însă lucrurile nu au stat deloc așa căci statutul minorităților nu era unul bazat pe asumarea diferenței. Astfel, sunt desființate școlile particulare sau profesionale cu predare în limba maternă, iar acestea sunt înlocuite cu instituții de învățământ doar cu clase cu predare în limba maternă. În plus, îndeosebi la universități, accesul elevilor, inclusiv minoritari, este restricționat, fiind favorizați cei „provenind din rândurile clasei muncitoare și cu o bogată experiență în producție”.⁴

---

⁴ William Totok, *Constrângerea memoriei*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 11.

Nu vom insista asupra efectelor politicii comuniste asupra minorității maghiare, căci aceasta a făcut obiectul unui raport prezentat într-un capitol anterior⁵.

Trebuie menționate însă câteva aspecte legate de soarta altor minorități naționale și etnice. Astfel, în primii ani de după încheierea războiului, datorită sprijinului acordat regimului lui Hitler, minoritatea germană din România va fi supusă unui amplu proces de persecuție, concretizat în deportări în Bărăgan sau Siberia (circa 70 mii de persoane fiind astfel strămutate), confiscarea averilor, arestări sau suspendarea temporară a drepturilor cetățenești. În 1950 germanii reprimesc dreptul de vot, iar abia din 1956 iau înapoi casele și gospodăriile de la sate. Pe de altă parte, în urma unei înțelegeri între guvernul român și cel al Germaniei federale, în anii '70 a început „exportul” masiv al etnicilor germani. În pofida unor realizări sociale și culturale, până în anul 1989 populația germană a scăzut la aproximativ 250 mii de persoane și s-a răspândit în rândurile ei o dispoziție defetistă.⁶

De o soartă aparent asemănătoare are parte și minoritatea evreiască, numai că în cazul acesteia emigrarea nu are la bază atât considerente economice (precum în cazul germanilor), cât mai ales naționale. Crearea statului Israel a constituit pentru evreii din România atât împlinirea unui vis străvechi, cât și o ocazie de a scăpa de represiunea și restricțiile economice existente în țara de rezidență. „Schimbările socio-economice ce se impuneau «de sus» precum naționalizarea întreprinderilor, a băncilor, a diverselor tipuri de antreprize comerciale, cooperativizarea micilor meseriași, desființarea sectorului privat în cadrul profesiilor liberale, exproprierea de imobile, trecerea averii mobile și imobile a comunității în patrimoniul statului, aplicarea brutală a unor legi și principii care trebuiau să instaureze regimul comunist, controlul statului asupra averilor ș.a. – au afectat profund cea mai mare parte a evreilor din România prin diminuarea considerabilă a averilor lor. (...) În pofida unei campanii antiemigraționiste, tendința în masă de a pleca a devenit obsesivă pentru evrei, punând autorită-

---

⁵ Vezi „*O lege pentru (același) status-quo? – Raport privind efectele aplicării Legii pentru maghiarii din statele vecine Ungariei*”.

⁶ Mai mulți istorici germani (vezi în acest sens trilogia lui Johann Böhm publicată între 1993 și 2004 și dedicată relațiilor complicate ale etnicilor germani din România cu Germania interbelică și nazistă) consideră că radicalizarea etnicilor germani a fost o reacție de respingere a politicii naționale promovată de diferitele guverne ale României Mari și desigur influenței ideologiei naziste. Ulterior, în timpul regimului comunist și îndeosebi după 1965, mai multe zeci de mii de etnici germani părăsesc România. În 1978 între Germania Federală și guvernul de la București se încheie un acord pe baza căruia etnicii germani puteau să plătească și să-și cumpere astfel dreptul de a emigra.

țile române într-o situație pe care nu o prevăzuse, iar pentru unii lideri comuniști chiar greu de înțeles”.⁷

În aceste condiții, în intervalul 15 mai 1948-1951 au emigrat în Israel circa 117.850 evrei. După această dată, deși s-au impus restricționări drastice privind emigrarea, până în 1960 au mai plecat 32.462 evrei; între 1961-1964 au plecat 63.549 evrei, în general pe criteriul reîntregirii familiei, iar până în 1979 alte 41.053 de persoane. Așa se face că în urma recensământului din 1977 au mai fost înregistrați în România doar 24.667 evrei, iar în 1992 cifra a coborât la 9.000.⁸

Nici situația altor minorități etnice nu a fost deloc de invidiat. Unor comunități, precum cea bulgară, ucraineană, greacă etc le-au fost închise sau demolate școli, biserici, lăcașuri de cultură și de artă. Multor membri le-au fost confiscate bunurile în mod abuziv sau au fost supuși unui proces de asimilare forțată.⁹ Asta chiar dacă la nivel oficial regimul comunist arăta o grijă deosebită minorităților: merită menționată aici existența unor consilii ale oamenilor muncii de naționalitate maghiară sau germană, ori prezența unor persoane aparținând minorităților în înalte funcții de partid sau de stat (inclusiv în Marea Adunare Națională).

Mentalitatea asimilaționistă de care am amintit mai sus, bazată în mare măsură pe principiile naționalismului comunist, avea să afecteze în sens negativ viața comunitară a minorităților etnice din România. Nu însă până la distrugerea lor și nici până la generarea unor conflicte de genul celor care au zguduit Balcanii în anii '90.

3. Minoritățile naționale în perioada post-comunistă

Date statistice

România, deși este un stat în care aproape 90 la sută din populație se declară de origine română, are o lungă istorie a conviețuirii multi etnice și multi culturale. Pe acest teritoriu trăiesc de multe secole numeroase minorități etnice, a căror contribuție la dezvoltarea economică și culturală a țării nu este deloc de neglijat.

În ultimul deceniu s-a constatat o scădere continuă a procentului grupurilor minoritare (chiar dacă unele înregistrează creșteri numerice) din totalul populației României.

---

⁷ Conform Lucian Nastasă, „Studiu introductiv” la *Evreii din România (1945-1965)*, Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj, 2003, p. 41.

⁸ *Ibidem*, p. 44.

⁹ Gabriel Andreescu, *Ruleta – români și maghiari, 1990-2000*, Editura Polirom, Iași, 2001, pp. 18-19.

3. Minoritățile naționale în perioada post-comunistă

Vă oferim în continuare datele statistice oficiale privind structura etnică a populației României:

Naționalitate	Recensământ 1992	%	Recensământ 2002	%
Români	20.408.542	89,47%	19.409.400	89,50%
Maghiari	1.624.959	7,12%	1 434 377	6,60%
Romi (țigani)	408.087	1,76%	535.250	2,50%
Germani	119.462	0,52%	60.088	0,28%
Ucraineni	65.764	0,28%	61.353	0,28%
Ruși-lipoveni	38.606	0,17%	36.397	0,17%
Turci	29.832	0,13%	32.596	0,15%
Tătari	24.596	0,11%	24.137	0,11%
Sârbi	–	–	22.518	0,10%
Croați	–	–	6.786	sub 0,10%
Sloveni	–	–	175	sub 0,10%
Slovaci	19.594	sub 0,10%	17.199	sub 0,10%
Bulgari	9.851	sub 0,10%	8.025	sub 0,10%
Evrei	8.955	sub 0,10%	5.870	sub 0,10%
Cehi	5.797	sub 0,10%	3.938	sub 0,10%
Polonezi	4.232	sub 0,10%	3.671	sub 0,10%
Greci	3.940	sub 0,10%	6.513	sub 0,10%
Armeni	1,957	sub 0,10%	1.780	sub 0,10%
Ruteni	–	–	257	sub 0,10%
Italieni	–	–	3.331	sub 0,10%
Albanezi	–	–	477	sub 0,10%
Macedoneni slavi	–	–	695	sub 0,10%
Total	22.408.542		21.698.181	

Pe lângă minoritățile menționate mai sus, statisticile înregistrează și prezența unor comunități etnoculturale noi, precum chinezi, kurzi, arabi, dar și hutuli etc.

Un caz cu totul aparte îl reprezintă ceangăii, un grup comunitar de religie catolică și vorbitor de limbă maghiară, trăitor în Moldova și al cărui drept la educație în limba maternă este menționat în mai multe rezoluții ale Consiliului European.

Cadrul legal după 1989

Imediat după răsturnarea regimului comunist, în decembrie 1989, problematica minorităților naționale revine în prim planul dezbaterii publice și al agendei politice. La acest lucru au contribuit mai mulți factori. Este vorba mai întâi de activitatea și inițiativele Uniunii Democrate a Maghiarilor din România (UDMR), iar apoi de presiunea exercitată de către Uniunea Europeană și comunitatea internațională asupra guvernelor de la București în direcția modernizării instituționale și a respectării standardelor demo-

cratice. Nu trebuie uitată nici explozia naționalismului extremist (totuși nu de virulența celui din fosta Iugoslavie) și reacția față de acesta din partea societății civile (Liga Pro-Europa, APADOR-CH, GDS etc).

Să le luăm pe rând. La 25 decembrie 1989 se înființa UDMR, organizație care de la bun început s-a angajat „în apărarea și reprezentarea intereselor comunității maghiare”. Scopurile principale asumate de UDMR erau: recunoașterea minorităților naționale ca factor constitutiv al statului; crearea unor condiții sociale care să permită ca toți cetățenii să-și poată asuma liber și să-și poată păstra și cultiva identitatea națională; realizarea statului de drept, bazat pe separarea puterilor; garantarea prin Constituție a inviolabilității proprietății private; restituirea integrală a bunurilor bisericești și comunitare confiscate ilegal; reglementarea statutului juridic al minorităților naționale pe baza practicii pozitive în domeniu din Europa etc.¹⁰

Dar UDMR nu s-a angajat doar în apărarea drepturilor minorității maghiare, ci a contribuit la elaborarea sau inițierea unor proiecte legislative, de politici publice sau chiar strategii guvernamentale cu efecte benefice pentru mai multe comunități etnice. Menționăm în acest sens actele normative ce permit folosirea limbii materne în justiție sau administrație publică, posibilitatea de a afișa plăcuțe bilingve/trilingve în localitățile cu minorități etnice semnificative, restituirea proprietăților cultelor religioase minoritare sau a bunurilor comunitare, chiar și Strategia guvernamentală privind îmbunătățirea situației romilor (la origine o inițiativă a ministrului György Tokay) etc.¹¹

Al doilea factor important care a contribuit la ameliorarea statutului minorităților etnice din România a fost continua presiune internațională, pe parcursul anilor nouăzeci. În acea perioadă, îndeosebi Uniunea Europeană și Statele Unite erau preocupate de menținerea stabilității în răsăritul continentului în condițiile în care conflictele din fostul spațiu iugoslav amenințau să destabilizeze întreg eșafodajul european.¹²

Un exemplu elocvent în acest sens este legat de eforturile României de aderare la Consiliul Europei, când pentru a contracara criticile privind nerespectarea drepturilor minorităților s-a adoptat o lege electorală extrem

---

¹⁰ Conform programului UDMR prezentat pe situl www.rmdsz.ro.

¹¹ Pentru mai multe amănunte vezi rapoartele prezentate în capitolele anterioare: *Cu jumătate de măsură – raport privind procesul retrocedării proprietăților cultelor religioase din România*, *O necesară schimbare de strategie – raport privind stadiul de aplicare a Strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor din România*, *O lege pentru (aceiași) status-quo? – raport privind efectele aplicării Legii pentru maghiarii din statele vecine Ungariei*”.

¹² Ideea este dezvoltată de Dan Oprescu în articolul (*Presque*) *Quinze Ans Apres: minoritățile naționale – bilanț*, Sfera Politicii nr. 107, pp. 26-30. Oprescu spune: „Felurite organisme internaționale au început să pună un accent deosebit pe tema acomodării minorităților naționale, îndeosebi în țările candidate la UE – acestea fiind și singurele țări din regiune asupra cărora se putea exercita o presiune eficientă”.

de permisivă, ce a inclus promovarea măsurilor de discriminare pozitivă la adresa minorităților etnice. Astfel, în baza art. 4 din Decretul-Lege nr. 92/1990, minoritățile etnice aveau dreptul la un reprezentant în Camera Deputaților, dacă nu reușeau să obțină acest lucru în urma alegerilor. Ideea a fost inițiată și susținută de către reprezentantul minorității armenice în Consiliul Provizoriu de Unitate Națională (organism intermediar cu atribuții legislative, apărut după răsturnarea regimului comunist), dar preluată imediat de partidul la putere – Frontul Salvării Naționale – ca o măsură de contrabalansare a prezenței UDMR, care după alegerile din 20 mai 1990 avea să devină a doua forță politică în Parlament.

Aceste prevederi aveau să fie menținute și în Constituția din 1991 și în Legea electorală (nr. 68/15 iunie 1992) în baza cărora organizațiilor non-guvernamentale ale minorităților naționale li s-a permis să participe la alegerile locale și parlamentare, putând să-și trimită un reprezentant în Parlament dacă întruneau minimum 5 la sută din voturile necesare, în mod normal, unui deputat. Acest prag este mai curând unul simbolic deoarece a fost de numai 1.336 voturi la alegerile din 1992, de 1.494 voturi la alegerile din 1996 și de 1.273 voturi la alegerile din 2000¹³. Spre comparație, un deputat în parlamentul României se alege în mod normal cu minimum 40 de mii de voturi. La ultimele alegeri desfășurate în 2004 acest prag a fost crescut la 10% din voturile necesare alegerii unui deputat.

O altă decizie ce avea să influențeze modul în care este reglementată activitatea organizațiilor minorităților este legată de înființarea, în aprilie 1993, a Consiliului pentru Minorități Naționale (CptMN, redenumit ulterior Consiliului Minorităților Naționale CMN), compus din toate organizațiile cu reprezentare parlamentară. Consiliul s-a aflat de la bun început sub tutela guvernului, iar principala sa menire este legată de modul în care se negociază aici modul de distribuire a fondurilor alocate de executiv pentru organizațiile minorităților etnice. Consiliul a fost folosit de către autorități drept un bun element de imagine „în favoarea unui guvern din care, într-o anumită vreme, au făcut parte și partide naționaliste, xenofobe și izolaționiste”¹⁴. Din aceste motive, dar și din cauza faptului că CptMN a fost gândit ca o tentativă de izolare a UDMR din punct de vedere politic și propagandistic, Uniunea maghiarilor a fost curând suspendată din acest Consiliu.

O schimbare semnificativă în ce privește statutul minorităților se constată începând din 1996, o dată cu intrarea UDMR la guvernare, alături de Convenția Democrată Română (CDR) și Partidul Democrat. Chiar dacă până

---

¹³ Cifre prezentate de Ciprian-Călin Alionescu, *Parliamentary Representation of Minorities in Romania*, Southeast European Politics, June 2004, p. 64.

¹⁴ Dan Oprescu, *(Presque) Quinze Ans Apres: minoritățile naționale – bilanț*, Sfera Politicii nr. 107, p. 27. Este vorba mai exact de așa numitul „patrulater roșu”, din care făceau parte partidele ultra-naționaliste PRM și PUNR.

atunci, anii 90 se remarcaseră printr-o anumită tensiune inter etnică (vezi în acest sens evenimentele de la Târgu Mureș din martie 1990), iar problemele și dezideratele comunității maghiare fuseseră tratate marginal, de la mijlocul anilor nouăzeci începe să se manifeste un adevărat „model românesc” de protecție a minorităților. Au contribuit la acest lucru semnarea tratatelor de prietenie cu Ungaria și Ucraina (prin care s-a încercat inclusiv rezolvarea problemelor legate de minoritățile din țările semnatare), absența de la putere a partidelor naționaliste, dar și luarea unei serii de măsuri în legătură cu problemele minorităților.

Este înființat astfel un Departament pentru Protecția Minorităților Naționale (DpMN), condus de către un ministru delegat aparținând UDMR, care cuprinde în structura sa și un Oficiu Național pentru Romi. Pe de altă parte, subvențiile acordate organizațiilor minorităților etnice cresc substanțial, an de an, mult deasupra ratei inflației. În plus, România semnează sau ratifică cele mai importante documente internaționale în chestiunea minorităților, este demarat procesul de retrocedare a clădirilor și terenurilor ce aparținuseră asociațiilor și bisericilor minorităților. În 1998 se constituie Comisia Inter-Ministerială pentru Protecția Minorităților Naționale, al cărei scop era monitorizarea și implementarea Convenției Consiliului Europei privind Protecția Minorităților Naționale. Nu în ultimul rând, merită menționată adoptarea Ordonanței nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare.

După alegerile generale de la sfârșitul anului 2000, DpMN este transformat în Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI), în fruntea căruia este numit un secretar de stat (postul rămâne de fapt neocupat până în noiembrie 2003). La începutul anului 2001 UDMR intră într-o nouă coaliție parlamentară, de data aceasta cu Partidul Social Democrat (PSD), lucru care îi permite obținerea unor drepturi suplimentare pentru etnicii minoritari (îndeosebi maghiari). Astfel, Legea Administrației Publice este modificată, astfel încât se permite utilizarea plăcuțelor bilingve/trilingve sau folosirea limbii materne în administrația locală și justiție; Legea Învățământului este la rândul său îmbunătățită începând din 1997 astfel încât minoritățile etnice își pot folosi limba maternă la toate nivelele educaționale, de la grădiniță la doctorat.

O altă măsură importantă este legată de adoptarea, în aprilie 2001 a Hotărârii de Guvern 430 privind Strategia guvernamentală de îmbunătățire a situației romilor. Chiar dacă până acum nu și-a atins decât o parte dintre obiectivele propuse¹⁵, în baza Strategiei s-a reușit totuși asigurarea reprezentării romilor la diferite niveluri ale administrației locale și centrale, derularea unor programe în domeniul educației, sanitar, al forței de muncă etc, dezvoltarea unor parteneriate între Guvern, autorități locale și instituții non-guvernamentale.

---

¹⁵ Vezi în acest sens raportul *O necesară schimbare de strategie – raport privind stadiul de aplicare a Strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor din România*.

4. Probleme specifice și politici publice

În general se consideră că pentru a găsi rezolvarea unei probleme este esențial ca aceasta să fie bine definită de la bun început. În cazul nostru însă este doar un aparent paradox faptul că există numeroase documente internaționale, reglementări juridice, tratate bilaterale care fac referire la problematica minorităților, fără însă a se da sau folosi o definiție a acestui concept.

Unii autori afirmă că o astfel de definiție nu este necesară și nici utilă, alții consideră că este suficient să se spună „minorități etnice, naționale, lingvistice sau religioase” pentru a se înțelege exact despre ce este vorba. Nu în cele din urmă, experții în chestiuni juridice susțin că cea mai bună soluție este „fie fără o definiție, ori cu o definiție minimă, cu puține excepții și bazându-ne pe autoidentificare, fiind evident în cea mai mare parte a cazurilor care grupuri sunt minorități; în cazurile neclare, problema ar putea fi lăsată practicii organismelor internaționale”.¹⁶

Unele legislații naționale (și ne vom referi aici doar la cazul Ungariei sau al Poloniei) fac o distincție destul de clară între „minoritățile naționale” (care posedă o țară mamă, printre altele) și „minoritățile etnice” (care nu au acest privilegiu).

La noi, până acum, nu s-a pus în mod oficial problema vreunei distincții între cele două tipuri de minorități, fie pentru că problema nu a interesat la cel mai înalt nivel politic, fie pentru că discursul despre minorități rămâne încă rudimentar la nivelul elitelor culturale sau politice.

Folosind însă distincția de mai sus, constatăm că romii, tătarii și rutezii (pentru a ne limita doar la etniile recunoscute oficial) sunt singurele minorități care nu posedă o țară-mamă, care să le apere interesele inclusiv prin metoda tratatelor bilaterale (după modelul documentelor semnate de România cu Ungaria, Ucraina, Serbia etc, unde se prevăd măsuri explicite de protecție a drepturilor minorităților).

O altă posibilă împărțire a minorităților din România este în funcție de numărul lor. În acest caz, putem constata existența categoriei minorităților „mari” (unde sunt reprezentați doar maghiarii și romii) și cea a minorităților „mai puțin numeroase” (restul). Această împărțire devine importantă doar când luăm în calcul reprezentarea politică a grupurilor etnice, ca și complexitatea sau specificitatea problemelor lor. Dar despre lucrurile acestea vom discuta pe larg în continuare.

---

¹⁶ Dr. Ion Diaconu, *Minoritățile în mileniul al treilea – între globalism și spirit național*, Editura Asociației Române pentru Educație Democratică, București, 1999, p. 83. Autorul se oprește în cele din urmă la o definiție propusă în 1993 de către raportorul special al Subcomisiei pentru prevenirea discriminării și protecția minorităților: „un grup de persoane care-și au reședința într-un stat suveran, reprezintă mai puțin de jumătate din populația societății naționale și ai cărui membri au în comun trăsături de natură etnică, religioasă sau lingvistică care-i deosebesc de restul populației”.

În perspectiva adoptării unei legi a minorităților, un criteriu care se cuvine a fi reconsiderat este acela prin care se face o distincție între minorități istorice și imigranți. Deși aceștia din urmă reprezintă comunități etno-culturale din ce în ce mai relevante numeric, unele dintre ele depășind ca dimensiuni grupuri minoritare naționale, politicile publice privind protecția diversității etnice continuă să îi ignore.

Nu în cele din urmă, o altă categorisire a minorităților naționale poate fi făcută în funcție de problemele acestora și de politicile publice dezvoltate de către autorități pentru rezolvarea lor. Din acest punct de vedere, am identificat următoarele categorii de probleme:

- garantarea și asigurarea protecției minorităților
- reprezentarea parlamentară a minorităților naționale și etnice
- retrocedarea bunurilor comunitare și a proprietăților confiscate în timpul regimului comunist
- mecanismul bugetar de promovare a identității etnice
  - i. situația minorităților naționale, cu excepția celei maghiare
  - ii. cazul Fundației *Communitas*
- necesitatea conservării limbii, tradițiilor și culturii specifice diferitelor comunități etnice.

În aceste condiții, în continuare vom face o analiză a problematicilor specifice minorităților naționale și etnice din România, plecând de la categoriile prezentate succint mai sus, dar mai ales a politicilor publice în domeniu.

Garantarea și asigurarea protecției minorităților

„Respectul pentru și protecția minorităților” constituie unul dintre criteriile politice ce trebuie îndeplinite de către statele candidate la Uniunea Europeană, implicit și de către România. Se are în acest fel în vedere elaborarea și aplicarea unor inițiative legislative sau politici publice care să contribuie la îmbunătățirea șanselor minorităților rasiale și etnice, astfel încât acestea să nu fie discriminate și să li se asigure toate drepturile tradiționale.

De câțiva ani buni România nu mai are probleme majore la acest capitol, în general majoritatea rapoartelor internaționale arătând că a fost adoptat cadrul legal necesar în ce privește protejarea minorităților. Problemele nu lipsesc însă, fiind legate îndeosebi de modul defectuos în care este aplicată legea sau de neaplicarea acesteia.

Astfel, în ultimul raport de țară privind progresul României pe calea integrării în Uniunea Europeană, dat publicității la 6 octombrie 2004, se arată că țara noastră continuă să îndeplinească criteriul politic de aderare, îndeplinește criteriul de economie de piață funcțională, însă mai sunt unele probleme în ce privește supremația legii și drepturile omului și respectarea drepturilor minorităților.

Conform documentului citat¹⁷, România continuă să respecte drepturile și libertățile omului dar, deși a ratificat principalele convenții în acest domeniu, mai are de ratificat Protocolul adițional nr. 12 la Convenția Europeană privind Drepturile Omului, care interzice discriminarea sub orice formă.

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării¹⁸ și-a continuat politica de prevenire a acțiunilor discriminatorii, fiind adoptate noi prevederi legale, ceea ce reprezintă progrese în transpunerea acquis-ului privind antidiscriminarea, se mai arată în raport. Cu toate acestea, în pofida acestor îmbunătățiri legislative¹⁹, lipsesc elementele necesare unui mecanism antidiscriminatoriu eficient cum ar fi înlăturarea sarcinii probei sau acceptarea datelor statistice ca dovadă a discriminării indirecte.

Pe de altă parte, merită menționat faptul că în martie 2002, Guvernul a adoptat o ordonanță de urgență (nr. 31) privind interzicerea organizațiilor și simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omizării. Ordonanța a avut deja primele efecte, busturi ale unor criminali de război (printre care Mareșalul Ion Antonescu) fiind desființate, iar mai multe persoane fiind condamnate pentru propagandă nazistă.

O îngrijorare deosebită a fost exprimată de Comisia Europeană în ce privește ocazionala utilizare excesivă a violenței de către ofițeri însărcinați cu aplicarea legii, inclusiv utilizarea ilegală a armelor de foc. „Cazurile de violență au fost mai des întâlnite în ceea ce privește categorii mai dezavantajate, precum minoritatea roma”, se mai arată în raport.

În plus, tot în acest document se spune că „discriminarea la adresa minorității roma continuă să fie răspândită, iar inegalitățile sociale în rândul acestei populații sunt considerabile. Condițiile de viață sunt precare, iar accesul la serviciile sociale este limitat. Implementarea Strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor, adoptată în 2001, a avut loc în sectoare precum educația, sănătatea, dreptul la muncă și relațiile cu poliția. Deși s-au înregistrat rezultate pozitive, aceste eforturi riscă să rămână izolate și ineficiente atâta timp cât coordonarea la nivel național și local

---

¹⁷ *Raportul de țară privind progresul României pe calea integrării în Uniunea Europeană*, disponibil la adresa www.infoeuropa.ro.

¹⁸ Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, organ administrativ în subordinea Guvernului a fost înființat în august 2002, acesta având atribuții în ce privește determinarea și sancționarea administrativă a diferitelor forme de discriminare. Conform unei declarații a primului președinte al CNCD, Cristian Jura, în România din punct de vedere legal nu există discriminare pe criterii etnice, putându-se vorbi de așa ceva doar la nivel individual (vezi interviul acordat buletinului Divers la adresa www.divers.ro/cgi-bin/articol_ro.py?id=2099).

¹⁹ În luna noiembrie 2000, România a devenit prima țară din grupul candidatelor la aderare care a adoptat o legislație antidiscriminatorie cu caracter general, prin intrarea provizorie în vigoare a Ordonanței nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

este slabă. Rezultate limitate s-au înregistrat și în ce privește funcționarea Comitetului Mixt de Implementare și Monitorizare a Strategiei”.²⁰

Raportul de țară a subliniat totuși evoluțiile pozitive din domeniul educației, sănătății, dreptului la muncă și al relațiilor cu poliția.

Pe de altă parte, nu au fost înregistrate nici un fel de probleme privind relațiile cu alte minorități etnice în perioada analizată de către raport. Legea privind afișarea plăcuțelor bilingve a fost pusă în practică, inclusiv în localități unde proporția minorităților este de sub 20 la sută din totalul populației.

După revizuirea Constituției, în 2002, ce permite acum dreptul cetățenilor de a-și folosi limba maternă în justiție, limba maghiară a început să fie tot mai folosită în anumite regiuni ale României. Tot Constituția, ca și Legea privind statutul ofițerilor de poliție, permite recrutarea unor ofițeri ce vorbesc limbi ale minorităților etnice, dar totuși numărul unor astfel de polițiști rămâne scăzut. În ceea ce privește învățământul pre-universitar în limbile minorităților, s-a înregistrat în 2003-2004 o scădere a numărului unităților de învățământ și a elevilor. Această scădere poate fi datorată tendințelor demografice negative, deoarece la nivelul legislației în ce privește educația nu au fost înregistrate modificări. Universitatea particulară în limba maghiară continuă să funcționeze la Cluj, cu filiale la Miercurea Ciuc, Oradea și Târgu Mureș. A fost agreat la nivel local un protocol privind înființarea a două facultăți în limba maghiară la Universitatea de stat din Cluj, dar acesta nu a fost pus în practică încă. Raportul menționează și îmbunătățirea atitudinii oficiale față de ceangăi, atâta timp cât limba maghiară este studiată ca materie opțională în zece comunități ale ceangăilor.

Ca o concluzie, putem spune că România a creat cadrul legal privind garantarea și asigurarea drepturilor minorităților naționale și etnice. Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată în cadrul Consiliului Europei a fost ratificată încă din 1995, iar tratatele bilaterale cu Ungaria (1996) și Ucraina (1997) obligă România să pună în aplicare standardele acestei Convenții, ca și ale Recomandării 1201 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei²¹. Principalul document internațional ce ar trebui ratificat în scurt timp este Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare a Consiliului Europei, pe care România a semnat-o încă din 1995.

---

²⁰ Conform *Raportului de țară privind progresul României pe calea integrării în Uniunea Europeană*, disponibil la adresa www.infoeuropa.ro. Pentru detalii suplimentare privind implementarea Strategiei pentru romi vezi raportul *O necesară schimbare de strategie – raport privind stadiul de aplicare a Strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor din România*.

²¹ Pentru detalii vezi Corneliu-Liviu Popescu, *Aplicarea în România a normelor juridice privind protecția minorităților naționale*, în *Drepturile Omului la întâlnirea dintre culturi*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004, pp. 195-214.

Reprezentarea parlamentară a minorităților naționale și etnice

Reprezentarea tuturor intereselor și grupurilor minoritare la cel mai înalt nivel politic este una dintre soluțiile pentru coexistența pașnică a tuturor cetățenilor unui stat, mai ales în condițiile în care există un trecut marcat de conflicte și dispute. Deși modul cel mai simplu de a asigura reprezentarea minorităților este organizarea de alegeri libere și democratice, nu întotdeauna se reușește astfel acest lucru, pentru că pot exista minorități relevante din punct de vedere economic, social sau doar simbolic, dar care nu au suficientă forță politică.

De aceea, în practica politică există modalitatea discriminării pozitive a minorităților naționale sau etnice, mai exact acestora li se facilitează accesul în Parlament în baza unor măsuri afirmative. Practica este destul de răspândită în Europa de răsărit (vezi cazul Croației sau Sloveniei), în schimb România are cel mai inclusiv sistem, prin garantarea pentru fiecare minoritate a unui loc în Camera Deputaților.

Am arătat puțin mai sus care este istoria garantării reprezentării parlamentare pentru organizațiile cetățenilor aparținând unei minorități naționale, care nu au obținut în alegeri un mandat de deputat sau senator. Trebuie doar spus că UDMR a avut constant reprezentanți în diferitele Parlamente ale României (41 de senatori și deputați în 1990, 39 în 1992, 37 în 1996, 39 în 2000 și tot 39 în 2004), în timp ce în primul Parlament au fost reprezentate 11 minorități naționale (germani, romi, ruși-lipoveni, armeni, bulgari, cehi-slovaci, sârbi, greci, polonezi, ucraineni și turci), în 1992 au fost 13 minorități (cele de mai înainte la care s-au adăugat italienii și tătarii), în 1996 au fost reprezentate 15 minorități (în plus albanezii și evreii), iar în 2000 și 2004 au fost 18 minorități (ultimii pe listă sunt croații, rutezii și slavii macedoneni).

Dacă numărul minorităților naționale reprezentate în Parlament a crescut constant, două alte tendințe sunt demne de remarcat:

a. scăderea constantă a numărului de voturi obținute de către UDMR la Camera Deputaților, e drept, pe fondul creșterii continue a absenteismului (vezi tabelul);

An	1990	1992	1996	2000	2004
Număr de voturi	991.601 (7,23%)	811.290 (7,46%)	812.628 (6,87%)	736.863 (6,80%)	637.109 (6,23%)

b. numărul fluctuant de voturi obținute de cele mai multe minorități (vezi tabelul; în paranteză este numărul organizațiilor participante la cursa electorală);

Minoritate națională sau etnică	Număr voturi obținut la alegerile din 1996	Număr voturi obținut la alegerile din 2000	Număr voturi obținut la alegerile din 2004
romi	159.521 (5)	83.597 (2)	71.117 (2)
germani	23.888 (1)	40.844 (1)	36.166 (1)
bulgari	9.474 (2)	34.597 (4)	25.588 (3)
ucraineni	11.297 (2)	15.427 (2)	10.888 (1)
ruși - lipoveni	11.902 (1)	11.558 (1)	10.562 (1)
croați	486 (1)	14.472 (3)	18.100 (2)
armeni	11.543 (1)	18.341 (1)	9.810 (1)
macedoneni	–	8.809 (1)	25.689 (3)
evrei	12.746 (1)	12.629 (1)	8.449 (1)
turci	4.326 (1)	10.628 (2)	21.638 (3)
greci	9.972 (2)	19.520 (4)	7.161 (1)
sârbi	6.851 (1)	8.748 (1)	6.643 (1)
tătari	6.319 (1)	10.380 (1)	6.452 (1)
italieni	25.232 (7)	37.529 (2)	11.349 (2)
slovaci	6.531 (1)	5.686 (1)	5.950 (1)
polonezi	1.842 (1)	6.674 (2)	10.632 (2)
albanezi	8.722 (1)	18.341 (2)	5.159 (1)
ruteni	–	6.942 (1)	2.871 (1)

Din analiza datelor de mai sus rezultă câteva concluzii surprinzătoare. În primul rând, în cazul foarte multor minorități *există o mare diferență între voturile obținute și numărul declarat al persoanelor aparținând acestor minorități*. Cazurile cele mai frapante sunt cele ale macedonenilor slavi (695 de persoane declarate, dar 25.689 de voturi obținute), rutenilor (257 - 2871), albanezilor (477 – 5.159) etc. În schimb, pentru organizațiile romilor nu votează decât o zecime din numărul de persoane ce și-au asumat oficial această identitate.

Pe de altă parte, deși din 1990 încoace minoritățile sunt reprezentate în Parlament cam de aceleași organizații, există nu puține cazuri în care *competiția pentru locul asigurat automat este foarte mare*, uneori anormală. În 2004, autoritățile au încercat limitarea numărului minorităților cu reprezentare în Parlament, și implicit a discuțiilor și certurilor dintre diferitele ligi și uniuni. „Încercăm să unificăm aceste mișcări pentru a fi o voce coerentă”, declara Viorel Hrebenciuc, președintele Comisiei electorale. Acesta, citat de presă la începutul dezbaterilor din Comisie, arăta că există organizații unde unii membri nu cunosc limba minorității respective și că trebuie „făcută ordine în această zonă”.²² Cu toate acestea, mai multe organizații care spuneau că reprezintă interesele unei minorități naționale au acuzat modul în care li s-a interzis participarea la cursa electorală (fie la alegerile locale, fie

²² Vezi buletinul informativ Divers, la adresa www.divers.ro.

la cele parlamentare) și amintim aici Uniunea Civică Maghiară, Asociația Etnică a Rușilor din România, ca și o organizație a tinerilor polonezi.

Nu în puține rânduri *intrarea în Parlament ca reprezentant al unei minorități etnice a constituit o adevărată afacere*, pe aceste locuri candidând persoane care aveau fie tangențial, fie deloc de a face cu etnia respectivă.

Cazul cel mai mediatizat în acest sens a fost cel al deputatului Vasile Savu, reprezentant în Camera Deputaților (între 2000-2004) al minorității macedonene slave. Savu, cunoscut lider sindical din Valea Jiului, a intrat în Parlament pe lista asociației, iar conform relatărilor presei postul i-ar fi fost oferit ca un soi de recompensă pentru că l-ar fi „trădat pe Miron Cozma în timpul ultimei mineriade”²³. Și tot legat de minoritatea macedoneană, trebuie spus că o altă organizație, Asociația Culturală a Macedonenilor Slavi, înființată în septembrie 2004, a încercat să promoveze în Parlament o persoană care a recunoscut public că nu are origini macedonene.²⁴

Și despre alți parlamentari există îndoieli că ar fi membri autentici ai minorităților etnice pe care le reprezintă în Parlament. Actrița Ileana Stana Ionescu a fost contestată în anul 2000 ca nefiind italiancă, lucru ce nu a împiedicat-o să reprezinte această etnie timp de patru ani. Ea declara la vremea respectivă că ar avea un bunic al socrului ei de origine italiană. În 2004 însă, la rândul ei, Ionescu avea să conteste originea reprezentantului unei organizații concurente, Gina Nazaritti. Cazurile controversate nu se opresc aici. Deputata Ligii Culturale a Albanezilor, Oana Manolescu, susține că are ascendență albaneză, dar în anul 2000 a fost intens contestată de alți etnici albanezi și chiar de unii membri ai asociației din care face parte. O altă situație confuză este legată de numele deputatului Gheorghe Firczak, reprezentant al Uniunii Culturale a Rutenilor (o minoritate de doar 275 de membri, conform ultimului recensământ al populației). Firczak, a cărui alegere a fost cu greu validată în 2000, este la origine etnic maghiar, iar la alegerile din 1996 și la cele locale din 2000 a candidat pe listele Partidului Liber Democrat Maghiar, pentru ca la alegerile generale să intre în Parlament ca rutean.

Există însă și numeroase situații în care persoane care nu aparțin vreunei minorități etnice să încerce să profite de larghețea legii și să încerce să obțină un loc în Parlament. Numai la ultimele alegeri parlamentare din 28 noiembrie 2004, pe listele electorale ale organizațiilor minorităților etnice

---

²³ Vezi în acest sens relatările cotidianului Gazeta Văii Jiului (www.gazetavaiiului.ro). Publicația respectivă, care a mai scris despre diferite afaceri ilegale ale lui Vasile Savu, inclusiv cu bani ai organizației macedonenilor slavi, a fost chemată de trei ori în instanță pentru calomnie, dar a câștigat toate procesele intentate de Savu.

²⁴ „Legăturile mele cu această minoritate se datorează faptului că, între 2001 și 2002, am fost consilierul pe probleme economice al președintelui Macedoniei, Boris Trajkovski, și faptului că am fost președintele grupului parlamentar de prietenie româno-macedonean”, declara Sorin Dimitriu, fost președinte al Fondului Proprietății de Stat, citat de ziarul Cotidianul, 18 noiembrie 2004.

(dintre care mai multe abia înființate) au candidat persoane care nu aparțineau etniei respective. Astfel, fostul deputat din partea Partidului Social Democrat (PSD), Ion Vela, după ce a căzut în dizgrația formațiunii respective a înființat o fantomatică Uniune Democrată a Croaților. „Nu am nici o legătură cu această etnie”, a recunoscut Vela, spunând că desemnarea sa drept candidat a reprezentat „o fațetă a conviețuirii armonioase între minorități în Banat”. Cu o situație similară s-a confruntat și minoritatea bulgară, după ce Mihai Florin Luican, fost prefect al Bucureștiului, s-a clasat pe locul 8 la alegerile interne din PSD pentru Camera Deputaților. Luican a reapărut drept candidat din partea unei nou înființate Asociații Culturale Bulgare, argumentând că are un bunic „bulgar basarabean” și cunoaște bine comunitatea bulgară din România. „Nu am auzit ca acest domn Luican să facă parte din minoritatea noastră”, a declarat însă deputatul Petru Mirciov, din partea Uniunii Bulgare din Banat.²⁵

Nu în ultimul rând, trebuie menționat cazul în care pentru obținerea de voturi, reprezentanți ai unor organizații au oferit avantaje pentru atragerea a cât mai multor simpatizanți. Cazul cel mai cunoscut în acest sens este cel al președintelui Uniunii Croaților din România (UCR), Mihai Radan, despre care presa a scris că a facilitat obținerea dublei cetățenii, ca și obținerea de pașapoarte croate pentru membrii organizației. Astfel poate fi explicat saltul semnificativ înregistrat de UCR, care la alegerile din 1996 a obținut 486 de voturi, iar la cele din 2000 nu mai puțin de 11.084 de voturi. În 2004, cifra este apropiată.

O altă problemă legată de reprezentarea minorităților naționale în Parlament este legată de *eficiența deputaților* acestor comunități. Este destul de greu de evaluat activitatea acestora, pentru că nu există niște indicatori foarte preciși, totuși luând în calcul numărul intervențiilor parlamentare în intervalul decembrie 2000 – februarie 2003, în cazul reprezentanților minorităților (exceptând pe cea maghiară) iese o medie de 5,6 intervenții pe an (spre comparație, pentru UDMR media este de 17,5, iar pentru principalul partid de opoziție din acea vreme e de 21,1)²⁶. Merită amintit că reprezentanții italienilor, rușilor și macedonenilor slavi au avut doar câte o intervenție în acest interval de timp și aceea doar când au depus jurământul. Tot ei au participat doar la elaborarea unui proiect de lege, care era de fapt inițiativa altui coleg.

Pe de altă parte, media inițiativelor legislative într-o legislatură, în cazul reprezentanților minorităților naționale nu este foarte ridicată. Deputatul armenilor a fost cel mai activ, cu 15 astfel de inițiative, cel al grecilor a avut 8 (care este aproximativ media în cazul deputaților minorităților), numai că foarte puține dintre inițiative au fost dedicate exclusiv comunităților pe care

---

²⁵ Vezi Cotidianul, 18 noiembrie 2004.

²⁶ Cifre prezentate de Ciprian-Călin Alionescu în *Parliamentary Representation of Minorities in Romania*, Southeast European Politics, June 2004, p. 69.

le reprezintă²⁷. Când totuși lucrul acesta s-a întâmplat, altele au fost condițiile „potrivnice”. Merită amintită aici inițiativa deputatului Partidei Romilor Social Democrată, Nicolae Păun, care a încercat promovarea unei legi privind reinserția socială a romilor, numai că proiectul a fost respins în februarie 2004 de către executiv pe considerentul că o lege care să prevadă măsuri de protecție socială doar pentru un grup etnic este neconstituțională.

Chiar dacă imaginea publică legată de activitatea parlamentarilor români este una foarte proastă, se constată că nici reprezentanții minorităților etnice nu se remarcă în vreun fel în sens pozitiv. Cu foarte rare excepții ei nu au reprezentat decât un grup parlamentar docil, care a stat alături de formațiunea câștigătoare a alegerilor. Totuși, un sistem care să asigure – chiar dacă în mod imperfect – reprezentarea grupurilor minoritare în Parlament pare să fie mai bun decât nimic.

Retrocedarea bunurilor comunitare și a proprietăților confiscate în timpul regimului comunist

Departate de a reprezenta un model perfect, perioada interbelică constituie totuși din multe puncte de vedere un exemplu în ceea ce privește dezvoltarea vieții comunitare a diferitelor minorități etnice și naționale. În această perioadă se înregistrează o creștere constantă a numărului școlilor confesionale ale minorităților²⁸, a teatrelor și instituțiilor de cultură (numai în 1920, spre exemplu, au primit autorizație de funcționare 10 teatre maghiare în afara celor deja existente), a publicațiilor în limbile minorităților, dar și a instituțiilor comunitare: organizații profesionale, aziluri pentru bătrâni, cantine pentru săraci etc.

După 23 august 1944, o dată cu instalarea regimului comunist, începe o politică concertată de etatizare și de anulare a aproape oricărei forme de agregare socială pe baze etnice. Succesiv, începând cu Decretul nr. 176 din 2 august 1948 sunt trecute în proprietatea statului bunurile bisericilor, congregațiilor, comunităților sau particularilor ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional.

---

²⁷ Interviu cu Varujan Pambuccian, deputat din partea Uniunii Armenilor din România, Sotiris Fotoupolos, deputat din partea Uniunii Elene și cu Miron Ignat, din partea Comunității Rușilor Lipoveni. Acesta din urmă ne-a declarat că a solicitat comunității pe care o reprezintă să-i semnaleze ce probleme ar fi de rezolvat, dar nu ar fi primit nici un răspuns.

²⁸ Conform volumului *Minoritățile naționale din România (1918-1925)*, Arhivele Statului din România, p. 12 în 1925 existau 425 de școli primare catolice, 684 reformate și 268 luterane, în creștere notabilă față de anul 1918. La fel s-a întâmplat și cu liceele civile sau comerciale susținute de diferitele culte religioase.

O serie de alte naționalizări a avut loc în anii 50, când multe clădiri și terenuri ale cultelor religioase au fost preluate fără titlu legal.²⁹

După decembrie 1989, chestiunea restituirii proprietăților confiscate în timpul regimului comunist se pune cu mare întârziere, datorită complexității acestui subiect, dar și lipsei de voință politică.

Chiar dacă au existat și încercări anterioare, mai exact emiterea de hotărâri de guvern speciale, problema restituirii imobilelor care au aparținut comunităților etnice sau cultelor religioase începe să se pună în mod real în România abia din anii 1996-97, odată cu venirea la putere a unei coaliții reformatoare, din care făcea parte și Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR).

În această perioadă sunt emise ordonanțe de urgență privind restituirea unor proprietăți confiscate de regimul comunist care, în anexe, conțineau și câteva imobile aparținând diferitelor culte religioase sau comunități etnice. Menționăm în acest sens restituirea unor clădiri cu valoare simbolică, aparținând îndeosebi comunității evreiești, prin Legea 140/1997 privind aprobarea Ordonanței de Urgență nr. 21/1997, respectiv prin Ordonanța de Urgență nr. 13/1998.

Deși aceste restituiri au fost într-o oarecare măsură finalizate, nu se putea totuși vorbi de un cadru general de restituire a proprietăților comunitare.

Până la apariția Legii nr. 10/2001, regimul juridic general de restituire a bunurilor care au aparținut cultelor religioase era reglementat prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 94/2000. Respectivul act normativ trata problema restituirii într-o abordare limitată, în sensul că permitea restituirea a numai 10 imobile pentru fiecare cult religios în parte.

Aveau să mai treacă peste doi ani de la aceste evenimente până la adoptarea Legii 501/2002. Ani marcați de negocieri între formațiunea aflată până acum la guvernare, Partidul Social Democrat și respectiv Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR), pentru încheierea unor protocoale de colaborare la nivel parlamentar și local. Și în 2001, și în 2002, aceste protocoale au inclus chestiunea elaborării cadrului juridic care să permită retrocedarea imobilelor cultelor religioase. În plus, în toată această perioadă au avut loc mai multe întâlniri ale șefilor bisericilor istorice maghiare cu premierul Adrian Năstase, iar comunitatea evreiască (atât cea din România, cât și numeroase organizații internaționale) a făcut un lobby susținut pentru rezolvarea chestiunii.³⁰

---

²⁹ Pentru mai multe date vezi Olivier Gillet, *Religie și naționalism*, „Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist”, traducere de Mariana Petrișor, Editura Compania, București, 2001 sau Ioan-Marius Bucur, *Din istoria Bisericii Greco-Catolice române (1918-1953)*, Cluj, Editura Accent, 2003.

³⁰ Pentru o analiză detaliată a acestui subiect vezi raportul *Cu jumătate de măsură – raport privind procesul retrocedării proprietăților cultelor religioase din România*.

Trebuie accentuat că adoptarea Legii 501 nu a reprezentat un act de voință politică, ci a fost urmarea unor presiuni, rezolvate prin soluții de conjunctură. Astfel, pentru adoptarea acestei legi s-a profitat de existența în circuitul parlamentar a Ordonanței de Urgență nr. 94/2000, care a fost amendată substanțial în comisiile parlamentare. Astfel, de la o ordonanță cu doar câteva articole și care își propunea o abordare parțială a chestiunii retrocedărilor imobilelor religioase s-a ajuns la Legea 501/2002, care a fost adoptată în regim de urgență de cele două Camere legislative.

În cele din urmă, procesul de restituire a bunurilor cultelor religioase minoritare a demarat și deși trebuia să se fi încheiat la sfârșitul anului 2004, acesta va mai dura ani buni. Elocvent în acest sens este, spre exemplu, faptul că din cele 1809 clădiri revendicate de cultul mozaic au fost restituite până în acest moment mai puțin de 25. Iar situația, procentual, este foarte asemănătoare și în cazul celorlalte culte minoritare.

Nu insistăm acum asupra cauzelor care au dus la această situație, subiectul fiind abordat într-un alt raport din volumul de față. O privire atentă la problemele constatate până acum poate oferi însă o perspectivă și în ce privește foarte probabilele dificultăți ce vor apărea și în procesul de retrocedare a bunurilor aparținând comunităților etnice. Pe 2 martie 2004, Parlamentul României a adoptat legea care permite acest lucru, așa că procesul de restituire ar trebui să înceapă în scurt timp. Considerăm că, dacă s-ar lua în considerație o serie de probleme semnalate, constatate în cadrul retrocedării proprietăților cultelor religioase, ar putea fi evitate mai multe neajunsuri. Rămâne de văzut dacă acest lucru se va întâmpla totuși.

Tot în ceea ce privește chestiunea reparării nedreptăților cauzate în timpul regimului comunist, se mai poate discuta despre chestiunea înapoierii aurului confiscat unor comunități de romi. Numai că acest lucru este insuficient reglementat până în acest moment, totul depinzând aproape exclusiv de voința politică. În cele din urmă, ar mai putea fi vorba de măsuri compensatorii pentru persoanele care au suferit deportări sau alte forme de persecuție în timpul celui de-al doilea război mondial, numai că până în clipa de față această chestiune, deși a fost ridicată de unele dintre minoritățile etnice și naționale (grecii, evreii), nu și-a găsit încă o rezolvare.

Mecanismul instituțional de promovare a identității etnice

i. Situația minorităților naționale, cu excepția celei maghiare

Toate guvernele României de după 1989 și-au asumat obligația de a se implica în asigurarea dreptului minorităților naționale la păstrarea și dezvoltarea identității lor etnice, astfel încât să se poată manifesta pe deplin în sfera culturii, limbii, religiei, educației, vieții publice etc. Dacă despre angajamentele asumate în procesul de integrare europeană, implicit normele europene și internaționale în domeniu, am vorbit anterior, trebuie spus

că principala modalitate prin care România contribuie la promovarea și conservarea identității minoritare este alocarea de fonduri bugetare.

Mecanismul este destul de simplu. În fiecare an, de la bugetul de stat, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale și care sunt membre ale Consiliului Minorităților Naționale (CMN)³¹ primesc o anumită sumă de bani, destinată acoperirii parțiale a cheltuielilor materiale pentru funcționarea sediilor, organizațiilor și filialelor acestora, precum și pentru lucrările de întreținere și reparații ale acestora, cheltuieli de personal, cheltuieli pentru presă, carte, manuale școlare și publicații, cheltuieli pentru organizarea de acțiuni culturale, științifice, simpozioane, întruniri ale membrilor conform statutului etc.

În afara banilor de la buget, care au crescut constant an de an (și mai ales în anii electorali), peste media inflației, unele organizații ale minorităților participă la alte programe guvernamentale³², accesează fonduri europene sau primesc ajutoare financiare și materiale – uneori semnificative – de la țara-mamă.

Unul dintre principalele scopuri ale acestui raport a fost să vedem măsura în care organizațiile minorităților, folosind «alocațiile» bugetare, reușesc să cheltuiască aceste fonduri în conformitate cu nevoile reale ale comunităților minoritare. Nu avem un răspuns definitiv în această privință, asta întâi de toate pentru că nu există criterii ferme de apreciere, dar și pentru că mai multe organizații nu au părut dispuse să se lase supuse unui proces de evaluare. Avem însă convingerea că, fie și parțiale, concluziile la care am ajuns sunt într-un tot valid.

Dar mai întâi să vedem care este cuantumul fondurilor de la buget alocate anual organizațiilor minorităților etnice. Astfel, în 1997 au fost alocate circa 6 miliarde de lei, în 1998 – 12 miliarde de lei, în 1999 – 32 miliarde, 2000 – circa 63 miliarde, 2001 – 90 miliarde de lei, 2002 – 126 miliarde de lei, 2003 – 190 miliarde, 2004 – 240 miliarde de lei.

Pe lângă fondurile dedicate exclusiv organizațiilor minorităților, la dispoziția Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale (ulterior Departamentul pentru Relații Interetnice) au fost și alte fonduri dedicate unor proiecte și programe interetnice.

---

³¹ Consiliul Minorităților Naționale este doar un organ consultativ al Guvernului, fără personalitate juridică, ce se află în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice (DRI). El este format din câte 3 reprezentanți ai organizațiilor cetățenilor aparținând minorităților naționale, reprezentate în Parlament.

³² Spre exemplu, anul trecut Departamentul Relațiilor Interetnice a alocat 15 miliarde de lei pentru finanțarea unor proiecte interetnice și de combatere a intoleranței.

4. Probleme specifice și politici publice

An / Fond (milioane)	Rezerva CMN	Campanie europeană de combatere a rasismului, anti-semitismului și intoleranței (RAXI)	Proiecte și programe inter-ethnice	Contribuția la programe internaționale	Total la dispoziția departament	Organizații
1994	107,80		–	–	107,8	1.392
1995	158,30	300	–	–	458,3	2.361
1996	90,23	306	–	–	396,2	3.103
1997	102,78	274	–	–	376,8	6.137
1998	–	700	880	–	1.580,0	12.120
1999	–	835	2.885	–	3.720,0	31.600
2000	–	900	3.900	1.221	6.021,0	62.600
2001	–	800	4.000	1.221	6.021,0	90.000
2002	–	2.660	4.400		7.066,0	126.498
2003	–	3.170	6.052		9.222,0	190.000
2004	–	–	15.000		15.000,0	240.000

Revenind însă, iată cum au fost distribuite fondurile în 2004, defalcat pe organizații ale minorităților naționale.

Organizația	Suma
Fundatia Communitas	50,00 miliarde lei
Partida Romilor Social Democrată	35,85 miliarde lei
Uniunea Ucrainenilor	20,00 miliarde lei
Forumul Democrat al Germanilor	19,50 miliarde lei
Comunitatea Rușilor Lipoveni	13,45 miliarde lei
Uniunea Armenilor din România	10,60 miliarde lei
Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani	9,95 miliarde lei
Uniunea Sârbilor	9,60 miliarde lei
Uniunea Elenă	9,30 miliarde lei
Uniunea Democratică a Slovacilor și Cehilor	8,60 miliarde lei
Uniunea Bulgară din Banat	8,60 miliarde lei
Federația Comunităților Evreiești	8,00 miliarde lei
Uniunea Democrată Turcă	7,90 miliarde lei
Uniunea Croaților	6,00 miliarde lei
Uniunea Polonezilor „Dom Polski”	5,55 miliarde lei
Liga Albanezilor	4,70 miliarde lei
Comunitatea Italiană	4,70 miliarde lei
Asociația Macedonenilor	4,70 miliarde lei
Uniunea Culturală a Rutenilor	3,00 miliarde lei

Întâi de toate trebuie spus că prezența Fundației Communitas, care reprezintă interesele minorității maghiare, este o soluție sui generis găsită de autorități pentru a evita administrarea tot de către UDMR a fondurilor bugetare derulate prin intermediul Consiliului Minorităților Naționale. UDMR,

care nu este în mod oficial partid politic, (fiind o asociație ce reunește mai multe organizații culturale, sociale, platforme politice etc) primește oricum bani de la buget pentru că este o formațiune reprezentată în Parlament.

Revenind, trebuie spus că în mare măsură *criteriile după care se face împărțirea fondurilor bugetare* în cadrul CMN sunt cu totul aleatorii. „Banii se împart așa cum vor minoritățile, într-o ședință a CMN în care ne întâlnim toate organizațiile și este un îndelungat și dificil proces de negociere. În fiecare an discuțiile sunt similare, dar în general iau mai mulți bani cei care au proiecte punctuale. De obicei, se face un prim draft în care se împart fondurile în urma cererilor pe care le are fiecare minoritate în parte. După aceea, în funcție de câți bani rămân – de obicei rămân în minus – unele minorități cedează în favoarea altora în funcție de cât de convingători sunt liderii acelor minorități”, spune un lider al unei organizații minoritare³³. „Sunt ani în care unii au proiecte mai bune și mai importante și atunci e de înțeles, sunt ani în care nu au. Lucrul cel mai important este să nu fie atinsă de lipsa de bani zona educației... după care discutăm orice altceva”.

Un alt criteriu după care sunt repartizate fondurile este cel al numărului declarat al membrilor unei comunități, dar acesta nu este totuși unul definitoriu. Astfel, din tabelul de mai sus, rezultă că Uniunea Armenilor a primit cu două miliarde de lei mai mult decât Uniunea Democrată a Cehilor și Slovacilor, chiar dacă cei din urmă sunt mult mai numeroși decât armenii.

Oricum, marea problemă nu este legată atât de faptul că banii în cadrul Consiliului Minorităților Naționale se împart prin negociere, fie și pe baza unor idei de proiecte, cât de faptul că nu există încă un mecanism simplu și transparent în acest sens. Nu există încă o concordanță între cuantumul sumei alocate de guvern și nevoile reale ale comunităților etnice, dar nici criterii ferme de repartizare a fondurilor.

Pe de altă parte, deoarece CMN depinde de o structură guvernamentală cu o afiliere nu clar stabilită și mereu supusă schimbărilor politice³⁴, face ca adesea *banii de la buget să vină cu mare întârziere, afectând programele propuse*. În aceste condiții, nici membrii CMN (reuniți în șase comisii de specialitate printre care cultură și mass media, financiar, legislație, învățământ etc) nu se întrunesc atât de des pe cât ar trebui, pentru a dezbate și a încerca să găsească soluții pentru problemele minorităților naționale. „Din păcate, frecvența și cvorumul ședințelor de comisii ale CMN (în anul 2004 – n.n.), cu excepția Comisiei pentru probleme financiare, nu au fost cele

---

³³ Interviu cu deputatul Varujan Pambuccian, lider al grupului minorităților naționale din Camera Deputaților.

³⁴ După ce între 1997-2000, Departamentul pentru Protecția Minorităților a funcționat independent din punct de vedere formal, fiind condus de un demnitar cu rang de ministru, între 2001 și 2003, noua structură – numită acum Departamentul pentru Relații Interetnice – a depins când de Ministerul Informațiilor Publice, când de Secretariatul General al Guvernului. Abia în noiembrie 2003 la conducerea DRI a fost numit un secretar de stat.

scontate, fapt care s-a răsfrânt asupra eficienței activității lor”, se arată într-un document al DRI³⁵. Iar în anii anteriori situația a fost chiar mai rea.

Idei pentru rezolvarea acestei situații nu lipsesc, una susținută chiar de minorități fiind cea a *promovării unei autorități naționale* pentru problemele lor, *care să fie independentă și să poată administra direct banii pentru minorități*.³⁶ Numai că, până în acest moment lipsesc niște programe de politici publice foarte clare în cazul minorităților naționale, ca și voința politică de a le aplica.

Toate acestea ar trebui corelate cu *adoptarea unei legi privind statutul minorităților naționale*, ca și cu *crearea cadrului legal și instituțional al autonomiei culturale*. Îndeosebi despre necesitatea unei legi a minorităților se discută imediat după 1990, acest lucru fiind inclusiv pe agenda noii coaliții guvernamentale, instalată după alegerile din noiembrie 2004. Au existat mai multe propuneri de proiecte, iar UDMR a anunțat că va face publică varianta sa în prima parte a acestui an. De asemenea, Departamentul pentru Relații Interetnice a început o colaborare cu experți internaționali pentru o astfel de lege.

Reprezentanții minorităților naționale au elaborat încă de acum trei ani un proiect propriu și spun că știu care ar trebui să fie principalele prevederi ale acestuia. „Am vrea să se stabilească foarte clar care sunt minoritățile în România, să nu ne trezim de la o legislatură la alta că mai apare câte o minoritate nouă. Cred că trebuie mers pe principiul că minoritățile naționale sunt acelea care din punct de vedere istoric trăiesc de o anumită perioadă (150-200 de ani) pe teritoriul României. Cele care au venit după, să fie considerate grupuri etnice. Minoritățile istorice este evident că au adus o cultură specifică, ce s-a întrepătruns cu cea a majorității. Și pentru că această minoritate a supraviețuit atâta timp, a demonstrat că este o minoritate solidă, care-și păstrează obiceiurile și tradițiile cu toate problemele și influențele existente”, spune un lider al rușilor-lipoveni.³⁷

Un alt capitol pe care reprezentanții minorităților îl consideră obligatoriu de introdus în viitoarea Lege a minorităților este legat de definirea drepturilor acestora. „Aceste drepturi includ dreptul la limbă, la cultură, la organizare, la conexiuni cu țările mamă și cu organizațiile similare minori-

---

³⁵ *Raport privind activitatea comisiilor de specialitate ale Consiliului Minorităților Naționale* în perioada ianuarie – 11 octombrie 2004.

³⁶ Interviu cu deputatul Varujan Pambuccian, lider al grupului minorităților naționale din Camera Deputaților. Acesta a declarat: „Eu am propus o formulă de tip autoritate independentă, coordonator principal de credite, pe formula pe care este Banca Națională sau autoritățile pentru energie sau pentru comunicații, sau sub control parlamentar, ori direct dependentă de Primul Ministru”.

³⁷ Interviu cu Miron Ignat, reprezentantul în Parlament al comunității rușilor-lipoveni. În ce privește definirea minorităților etnice, trebuie menționat că reprezentanții comunității maghiare doresc ca pe lângă criteriul vechimii, minoritățile să fie definite și în ce privește limba, cultura, eventual religia comună.

tare, clauze privind participarea la alegerile locale și parlamentare. Apoi trebuie stipulat dreptul fiecărei minorități pentru păstrarea specificului și identității etnice. Un alt capitol se va referi la relațiile minorităților cu structurile democratice guvernamentale, non-guvernamentale, parlamentare și prezidențiale din țările în care trăiesc și din țările de obârșie, un capitol privind sprijinirea materială a acțiunilor minorităților, consideră reprezentantul etnicilor greci în Parlamentul României.³⁸

Alte chestiuni care trebuie să fie stabilite în viitoarea lege a minorităților sunt legate de definirea foarte precisă a organizațiilor minorităților naționale, care în clipa de față nu sunt nici doar organizație non-guvernamentală, nici partid politic³⁹, ca și crearea unei concordanțe între standardele românești și cele internaționale în domeniu.⁴⁰

ii. Cazul Fundației *Communitas*

Fundația *Communitas*, beneficiind de un sprijin acordat de statul român de la buget, a finanțat până în prezent proiecte ce vizează activități ale minorității maghiare din România. Sumele alocate de la buget au sporit constant, an de an, ajungând ca în 2004 să se cifreze la cca. 50 miliarde de lei, adică de 10 ori prima sumă primită în 1997, pentru sprijinirea tuturor minorităților.

În 1998, numărul mare al solicitărilor de finanțări privind editarea unor cărți aparținând scriitorilor maghiari din România și publicarea de cărți în limba maghiară, în general, avea să indice nevoia unui organism care să direcționeze o parte din fondurile bugetare către acest segment. La propunerea UDMR ia ființă un fond special alocat din resursele bugetare destinate minorităților și o comisie aferentă care să distribuie pe baza diverselor proiecte sumele solicitate.

Începând cu anul 2000 se ivește posibilitatea legală pentru efectuarea de investiții – sume importante fiind așadar alocate pentru imobile – atât pentru achiziționare, cât și pentru renovarea lor, concomitent cu demararea programului „Magyar Ház” (Casă Maghiară), care asigură sedii pentru organizațiile nonguvernamentale existente.

---

³⁸ Interviu cu deputatul Sotiris Fotopoulos, președintele Uniunii Elene din România.

³⁹ „Trebuie să definim ce înseamnă o astfel de organizație, să edităm și un fel de ghid în care să scrie cam cum ar trebui ea structurată, trebuie găsită o formulă care să-i permită fiecărei minorități să se organizeze cum crede ea de cuviință”, consideră deputatul Varujan Pambuccian.

⁴⁰ „Trebuie să racordăm legea minorităților pe care dorim să o facem cu Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale. Este un document pe care România l-a ratificat și nu putem face o lege a minorităților cu aceleași prevederi precum cele din Convenția-cadru”, a declarat șeful Departamentului pentru Relații Interetnice, Cristian Jura, citat în suplimentul *Împreună*, nr.7, editat de cotidianul „Ziua”.

Începând cu 2001, Fundația *Communitas* preia toate aceste atribuții, adăugând Comisia pentru tineret, căreia tot în 2001 îi pune la dispoziție o primă sumă de 400 milioane de lei. Tot în același an, pentru sprijinirea presei de limbă maghiară, Fundația *Communitas* distribuie din fondurile alocate 2,8 miliarde de lei, iar pentru editarea de cărți în limba maghiară 700 milioane de lei. Pentru restul proiectelor culturale, în 2001, *Communitas* a mai distribuit 1,88 miliarde de lei. Pentru propriul sediu, în același an, Fundația *Communitas* alocă 1 miliard de lei (iar anul următor încă 2,4 miliarde), iar pentru propriile programe 1,5 miliarde de lei.

Din 2002, Fundația *Communitas* organizează constant concursuri de proiecte vizând acțiuni de sprijinire a infrastructurilor și activităților unor organizații civice, culturale, educaționale etc. maghiare, proiecte de finanțare a unor călătorii de studii, participări la cursuri, festivaluri, întruniri științifice pentru profesori, artiști, acordă burse pentru scriitori și artiști plastici, muzicieni, actori. Un rol important revine în continuare și sprijinirii mass media maghiare și publicării unor cărți în limba maghiară.

Cererile de acordare a finanțărilor sunt centralizate și dezbătute în cadrul comisiilor de specialitate (în număr de șase), care decid asupra oportunității finanțărilor și a sumelor ce se alocă. Din aceste comisii fac parte 50 de persoane.

Curatoriul Fundației Communitas 2004 (componența nu s-a modificat față de 2003): László Borbély, Attila Kelemen, Hunor Kelemen, Gábor Kerekes, Béla Markó, István F. Nagy, Zsolt Nagy, Gyula Szép, Csaba Takács, Attila Verestóy, Gyula Winkler.

Se poate observa că fondurile pentru sprijinirea presei s-au dublat, în timp ce fondurile pentru tineret au crescut de 4 ori, iar alocările pentru proiectele culturale au crescut de 7 ori.

Finanțări proiecte	2001	2002	2003
presă	2.800.000.000 lei	2.600.000.000 lei	5.395.000.000 lei
editare de cărți	700.000.000 lei	900.000.000 lei	1.800.000.000 lei
cultură	1.880.000.000 lei	2.000.000.000 lei	7.065.000.000 lei
tineret	400.000.000 lei	450.000.000 lei	1.800.000.000 lei
diaspora internă			1.158.000.000 lei
burse			774.000.000 lei

Toate aceste finanțări se referă la activități altele decât cele vizând programele proprii ale Fundației *Communitas*, care pe 2003 însumau 1,4 miliarde de lei.

	2001	2002	2003
finanțări	5,7 miliarde lei	11,7 miliarde lei	17,9 miliarde lei

Bursele acordate – în cuantum de 3 milioane de lei lunar – vizau în 2003 un număr de 114 educatoare de grădiniță și învățători de școală primară, dar și 12 burse pentru creație. În 2004, au fost solicitate pentru aceas-

tă ultimă categorie 105 burse, din care s-au acordat 21 – adică 6 pentru literatură, 5 pentru artă plastică, 5 pentru actorie și 5 pentru muzică.

În anul 2003, la Comisia pentru *cultură* au existat 698 de proiecte din care s-au aprobat 357. Din acestea 22 aparținând unor organizații de tineret, iar 17 unora bisericești.

Iată distribuția pe județe:

Județ	Proiecte aprobate	Suma
Cluj	70	689.000.000
Harghita	64	508.000.000
Mureș	38	387.000.000
Covasna	30	315.000.000
Bihor	29	269.000.000
Sălaj	17	115.000.000
Satu Mare	15	138.000.000
Timiș	13	112.000.000
Bistrița Năsăud	8	51.000.000
Arad	8	70.000.000
Maramureș	8	50.000.000
Alba	5	42.000.000
Brașov	5	39.000.000
Hunedoara	5	27.000.000
Sibiu	4	38.000.000
Bacău	2	20.000.000
Suceava	1	5.000.000
București	1	10.000.000

Acestora li se mai adaugă 31 de proiecte naționale, în sumă totală de 567.000.000 de lei, proiecte derulate de Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, de Liga Scriitorilor Maghiari din Ardeal etc.

De remarcat faptul că 10 la sută din proiectele aprobate de comisia de cultură sunt proiecte clujene, ca și în cazul proiectelor vizând finanțările pentru presă, unde însă ponderea proiectelor clujene este de departe mult mai mare. Se poate observa de asemenea o activitate mult mai susținută de promovare a intereselor maghiarilor în 8 județe, fruntașe fiind Cluj, Harghita, Mureș, Covasna etc, adică județe în care fie ponderea maghiarilor este ridicată în cadrul populației generale a județului, fie – cum este cazul Clujului – reprezintă un soi de „cartier general” pentru toate activitățile legate de sprijinirea minorității (tot aici funcționând și Centrul de Cercetare a Relațiilor Interetnice, ca să nu mai pomenim de UDMR și chiar *Communitas*). În plus, tot la Cluj funcționează facultăți cu predare în limba maghiară în cadrul Universității Babeș-Bolyai, precum și o universitate în limba maghiară. Restul județelor (Sibiu, Brașov) vin cu un număr relativ mic de proiecte, aproape nesemnificative fiind cele aparținând ceangăilor – cazul Bacău, unde nu s-au alocat decât 20 milioane de lei, față de sume considerabile – aproape 700 milioane în cazul Clujului.

4. Probleme specifice și politici publice

Proiectele privind *editarea de carte* au vizat în 2003 un număr de 47 de titluri, cât despre autori – 42 din 43 fiind scriitori maghiari. În ceea ce privește editurile alese, pe primul loc, în 2003, s-a aflat Editura Kriterion (8 cărți publicate), urmată de Editura Pallas Akadémia (5 cărți), Editura Mentor (5 cărți), Editura Polis (4 cărți) etc.

În ceea ce privește *presa de limbă maghiară*, peste 120 de titluri de publicații (presă scrisă sau electronică – incluzând și internet) – au beneficiat de finanțări în 2003. Un număr comparabil de finanțări s-au acordat și în 2004. Iată distribuția numărului de titluri pe câteva județe: Clujul deține supremația cu peste 40 de titluri finanțate, Harghita și Covasna – peste 25 de titluri, Mureș – 10, Brașov, București, Bihor – 4, Sibiu – 1, Arad – 2, Sălaj – 4, Timiș – 5 etc. Au existat 212 de solicitări de finanțare. Din proiectele depuse, cca. două treimi au fost aprobate.

Ca structură a publicațiilor, 27% sunt culturale, 28% de tineret, 19% științifice, 8% religioase, 5% literare, abia 12% reprezentând ponderea ziarelor. Iată câteva exemple privind sumele alocate:

Organul de presă	Localitate	Finanțare (lei)
Korunk	Cluj	250.000.000
Krónika	Cluj	50.000.000
Szabadság	Cluj	50.000.000
Romániai Magyar Szó	București	150.000.000
A Hét	București	250.000.000
Hargita Népe	Miercurea Ciuc	50.000.000
www.transindex.ro	Cluj	80.000.000
Brassói Lapok	Brașov	40.000.000

La Comisia pentru Tineret s-au înregistrat 383 de proiecte, din care s-au aprobat 160, în sumă totală de *1.067.500.000 lei*. Iată și distribuția lor:

Categorii	Suma (lei)
sondaje de opinie, simpozioane	202.900.000
organizații și inițiative noi	14.000.000
comunicații electronice	112.700.000
cluburi de tineret	236.900.000
specializări	257.500.000
infrastructură, lucrări	92.900.000
diseminare informații științifice	58.000.000
mic sprijin	12.600.000
altele	49.000.000

În ceea ce privește *Diaspora internă*, numărul proiectelor depuse a fost de 157, din acestea aprobându-se 126. Prin termenul de „diaspora internă” cei de la Communitas (ca și cei din UDMR) înțeleg comunități unde ponderea maghiarilor nu depășește 20 la sută din totalul populației. Activitățile finanțate s-au referit la programe de „construire” a comunității maghiare, prin facilitarea de contacte între diverse comunități aparținând „diaspo-

rei interne”, contacte cu maghiari din regiunile cu comunități maghiare bine conturate, întâlniri cu personalități, organizarea de tabere, constituirea de biblioteci etc. În plus, programele au mai vizat sprijinirea programelor dedicate educatorilor din grădinițe și învățătorilor de școală primară.

Global, în 2003, peste 800 de organizații s-au adresat pentru finanțări fundației *Communitas*, precum și cca. 170 de publicații. Cererile unor persoane fizice au depășit numărul de 250. Din suma totală a solicitărilor, s-au acordat finanțări pe bază de proiecte aprobate la cca. 45% din solicitanți.

În anul 2004, fondurile bugetare de care s-a bucurat Fundația *Communitas* au ajuns la cca. 50 miliarde de lei, astfel că putem vorbi despre o creștere a fondurilor, față de 2003, cu 33 la sută.

O problemă delicată, care nu și-a găsit încă rezolvarea, este legată de faptul că *unele persoane* care au făcut parte din diversele comisii ale *Communitas* (și care s-au ocupat de alocarea fondurilor), *au aprobat finanțări pentru proiecte ale unor organizații neguvernamentale ai căror membri erau.*

Necesitatea conservării limbii, tradițiilor și culturii specifice diferitelor comunități etnice

Dacă stai de vorbă cu aproape orice reprezentant al minorităților naționale și etnice din România îți va spune cu certitudine că etnia pe care o reprezintă nu este suficient de bine cunoscută, iar tradițiile și cultura sa specifică nu sunt suficient sprijinite de către statul român.

Totuși, cu banii primiți de la bugetul statului sau cu fonduri atrase din alte surse, organizațiile minorităților naționale reușesc să aibă o prezență rezonabilă în ce privește viața culturală (editare de publicații, cărți, organizare de spectacole etc) sau în promovarea tradițiilor specifice. Nu este în intenția noastră să facem un inventar al acestui gen de activități sau să apreciem cât de relevante sunt ele pentru comunitățile minoritare sau pentru publicul larg. Trebuie spus că aproximativ 80 % din banii publici sunt cheltuiți pe activități culturale și de prezervare a tradițiilor, conform declarațiilor mai multor membri ai Consiliului Minorităților Naționale.

Chiar dacă nu sunt suficient sprijinite de statul român, există totuși o categorie de trei minorități naționale (maghiarii, germanii și evreii) care, primind sprijin consistent din partea statelor mamă sau a diferitelor organizații partenere, reușesc să nu aibă probleme majore în acest sens. „Resursele financiare proprii sunt foarte reduse, iar din contribuții nu se poate face mai nimic. Așa că 80 % din existența Federației Comunităților Evreiești din România – FCER este asigurată de Joint, o societate de sprijin a Congresului Mondial Evreiesc”, spune consilierul cultural al FCER⁴¹.

---

⁴¹ Interviu cu Jose Blum, consilier cultural al Federației Comunităților Evreiești din România. Pe scurt să amintim că FCER este foarte activă în ce privește producția culturală (Editura Hasefer sau Teatrul Evreiesc de Stat fiind unanim apreciate) și publică un lunar bilingv, *Realitatea Evreiască*. Sunt totodată organizate activități

Pe de altă parte, comunitatea germană din România a primit numai anul trecut un ajutor de circa două milioane de euro din partea Ministerului german de Interne pentru proiecte sociale și de tineret, alte sume fiind alocate de alte instituții publice⁴². În ce privește minoritatea maghiară, sprijinul primit de aceasta din partea Ungariei este extrem de consistent, numai în domeniul educației fiind alocate în ultimii ani circa 8 milioane de euro⁴³. Alte sume importante sunt destinate sprijinirii unor proiecte editoriale, publicării de ziare și reviste sau susținerii unor studiouri de televiziune etc.

Pentru celelalte minorități naționale, chiar dacă și unele primesc sprijin din partea statelor-mamă, lucrurile nu stau deloc prea grozav. Principala lor problemă în relația cu statul român este legată de insuficienta susținere oficială a educației în limba maternă.

Întâi de toate, este acuzată *lipsa de interes pentru tipărirea de manuale școlare în limbile minorităților*, ale căror tiraje sunt mici, dar la costuri mari și de aici dezinteresul editurilor. „Noi, slovacii, constituim cea mai numeroasă rețea școlară, după maghiari și germani. Cu toate acestea, Ministerul Educației și Cercetării nu vrea să respecte legea învățământului referitor la minorități. Din 1990 încoace s-a tipărit pentru școlile slovace doar un manual, restul au fost reeditări. S-a ajuns ca în clasele cu predare în limba maternă să ne întrebe părinții de ce să-și dea copiii aici dacă oricum primesc manuale în limba română”, spune un lider al comunității slovace.⁴⁴ Opinia sa este completată de un reprezentant al croaților: „Manualele sunt un cerc vicios. Trebuie respectată legea, care spune că statul se ocupă de editarea manualelor. Nu e treaba organizațiilor minorităților naționale. Atunci hai să privatizăm învățământul, că noi cred că ne vom descurca pe cont propriu”.⁴⁵

Minoritățile naționale acuză și o *politică neoficială de a desființa din posturile de inspecți școlari pentru minorități*. În plus, conform unui lider

legate de comemorarea victimelor Holocaustului sau de sărbătoarea tradițională, Hanuka. Există un Centru de Studiu pentru Istoria Evreilor din România și două centre de studii iudaice, la Universitatea din Cluj și la cea din București. FCER mai ajută la întreținerea unor case de rugăciuni și a 801 cimitire iudaice.

⁴² Informație publică citată de buletinul informativ Divers, www.divers.ro. Trebuie menționat că în domeniul cultural funcționează Teatrul german de stat din Timișoara și câte o secție la Teatrul de stat „Radu Stanca” din Sibiu, respectiv la Teatrul de Păpuși din Sibiu. Există, de asemenea, cotidianul „Allgemeine Deutsche Zeitung fur Rumänien”, editat la București, săptămânalul sibian „Hermannstadter Zeitung”, un lunar „Kirchliche Blätter”, publicație a Bisericii Evanghelice C.A. din România, dar și numeroase buletine informative.

⁴³ Pentru mai multe amănunte vezi raportul *O lege pentru (aceiași) status-quo? – raport privind efectele aplicării Legii pentru maghiarii din statele vecine Ungariei*, pp. 76-77.

⁴⁴ Interviu cu Ondrei Ștefanko, deputat în Parlamentul României din partea Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România.

⁴⁵ Declarație a lui Mihai Radan, deputat în Parlamentul României din partea Uniunii Croaților din România.

al rușilor-lipoveni, „directorii de școli din etnia noastră au fost schimbați pe capete. Pe de altă parte, de la inspectorate ni se spune că nu se pot angaja învățători cu jumătate sau sfert de normă, pentru că aceste locuri nu sunt prevăzute de către MEC”.⁴⁶ Nu în cele din urmă, minoritățile cer autorităților simplificarea procedurii de echivalare a diplomelor absolvenților care au studiat la universități din țările de origine și se întorc să lucreze în țară.

La toate aceste acuzații și solicitări, reprezentanții Ministerului Educației spun că știu despre ce e vorba și că încearcă de mai mult timp să găsească soluții. „Noi am înaintat numeroase propuneri de rezolvare a acestei situații și ne-am propus traducerea tuturor manualelor din limba română la toate disciplinele de învățământ. Pe de altă parte, comunitățile etnice ar trebui să arate că au nevoie de mai multe cadre didactice calificate și să ajute la formarea acestora. Nu pot în schimb să fiu de acord cu faptul că MEC ar fi interesat să afecteze învățământul în limba maternă prin destituirea unor directori sau desființarea unor posturi de inspector”.⁴⁷

Vă prezentăm în continuare datele statistice oficiale privind sistemul de învățământ în limba minorităților naționale, în anul școlar 2002-2003.

Sistem preuniversitar

Limba de predare	Total unități și secții	%	Total copii și elevi	%
Total țară	23 519	100,00	3 900 489	100,00
Total minorități	2 648	11,25	208 146	5,33
Maghiară	2 322	9,87	186 218	4,77
Germană	245	1,04	19 076	0,48
Ucraineană	10	0,04	685	0,01
Sârbă	32	0,13	788	0,02
Slovacă	32	0,13	1 191	0,03
Cehă	4	0,01	111	–
Croată	3	0,01	77	–

Număr studenți

I. Învățământ superior public

Total studenți pe țară	457 259	100,00%
Total minorități	25 544	5,58%
Maghiari	21 259	4,64%
Germani	1 533	0,33%
Alte naționalități	2 752	0,60%

⁴⁶ Interviu cu Miron Ignat, deputat în Parlamentul României din partea Comunității Rușilor Lipoveni.

⁴⁷ Declarație a doamnei Christiane Cosmatu, din cadrul Ministerului Educației și Cercetării.

II. Învățământ superior privat

Total studenți pe țară	139 038	100,00%
Total minorități	5 140	3,69%
Maghiari	4 503	3,23%
Germani	348	0,25%
Alte naționalități	289	0,20%

O mențiune aparte trebuie făcută în cazul învățământului pentru etnicii romi, care beneficiază de o rețea destul de dezvoltată de clase, învățători și mediatori școlari. Aceasta a fost realizată mai mult în urma străduințelor câtorva inspectori școlari sau activiști romi, cu sprijin consistent din partea unor organizații și fundații românești sau internaționale. Astfel, s-a ajuns ca în anul 2004 să fie 16925 de elevi care studiază în gimnaziu limba și literatura romani, iar alți 3603 care învață despre istoria și tradițiile comunității lor. Pe de altă parte, prin aplicarea unor măsuri afirmative, pentru elevii de origine roma în 2003 au fost asigurate 1918 locuri la admiterea în licee și școli de arte și meserii. În același timp, anul trecut pentru tinerii romi au fost alocate 399 de locuri în mai multe centre universitare din întreaga țară.⁴⁸

5. Concluzii și recomandări

România a înregistrat în ultimii ani o evoluție pozitivă constantă în ce privește abordarea comprehensivă a protecției minorităților, mai exact în legătură cu aplicarea normelor anti-discriminatorii și sprijinirea drepturilor minorităților. Asta nu înseamnă că nu mai sunt suficient de multe lucruri de rezolvat, după opinia noastră România aflându-se încă într-o perioadă de tranziție în ce privește respectul și protecția minorităților naționale și etnice.

Pentru ca totuși această perioadă să fie încheiată cu bine, mai ales că ne aflăm la foarte puțin timp înainte de probabila aderare la Uniunea Europeană, considerăm că România ar trebui să își asume și să pună în practică mai multe principii de reformă.

Implementarea efectivă și completarea legislației privind garantarea și asigurarea protecției minorităților. În acest sens, chiar dacă a fost adoptat cadrul legislativ, lipsesc elementele necesare unui mecanism antidiscriminare eficient cum ar fi înlăturarea sarcinii probei sau acceptarea datelor statistice ca dovadă a discriminării indirecte.

O altă problemă încă nerezolvată este legată de persistența discriminării la adresa minorității roma, ca și a inegalităților sociale în rândul acestei

---

⁴⁸ Pentru mai multe date, vezi pagina oficială a Ministerului Educației și Cercetării, www.edu.ro/invrrom_b04.htm.

populații. Autoritățile derulează încă insuficiente programe de combatere a discriminării, iar aplicarea Strategiei guvernamentale de îmbunătățire a situației romilor, adoptată în 2001, se face încă cu dificultate.

Pe de altă parte, cadrul legislativ actual trebuie completat prin ratificarea în scurt timp a Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare a Consiliului Europei, pe care România a semnat-o din 1995.

Însă principalul act normativ care ar trebui adoptat în scurt timp este o lege a minorităților, care să definească foarte clar ce anume și mai ales care sunt minoritățile naționale, care sunt drepturile acestora și totodată să definească foarte precis statutul organizațiilor minorităților naționale.

Îmbunătățirea mecanismului de reprezentare parlamentară a minorităților naționale. Deși constituie indiscutabil un câștig al democrației, reprezentarea minorităților naționale în Parlamentul României pe baza principiului măsurilor afirmative are unele deficiențe care ar trebui rezolvate. Este vorba întâi de toate de stabilirea foarte clară a ceea ce înseamnă minoritate națională și a organizațiilor care pot să își trimită un reprezentant în Camera Deputaților, astfel încât să se evite situațiile de până acum când fie au existat diferențe mari între voturile obținute și numărul oficial al persoanelor aparținând unei etnii, fie unele persoane au profitat de larghețea legii și au candidat, chiar dacă nu aparțineau unei minorități. Nu în ultimul rând, legislația electorală din România ar trebui modificată, astfel încât să încurajeze pluralismul politic în rândul comunităților minoritare și să nu restrângă în vreun fel libertatea de asociere, șansa de afirmare politică etc.

Îmbunătățirea mecanismului instituțional de promovarea a identității etnice. Desele schimbări din ultimii ani în ce privește structura guvernamentală însărcinată cu gestionarea politicilor publice privind minoritățile naționale face necesară promovarea unei autorități independente care să aibă suficientă autonomie în ce privește apărarea drepturilor minorităților, ca și a derulării fondurilor bugetare. Acest lucru trebuie însoțit de promovarea mai susținută a principiului repartiției deschise a fondurilor bugetare pe bază de concurs de proiecte, în funcție de prioritățile reale ale comunităților minoritare.

Sporirea eforturilor de conservare a limbii, tradițiilor și culturii diferitelor comunități etnice. Aceasta este o chestiune care depinde întâi de toate de cuantumul banilor pe care autoritățile române își pot permite să îl aloce, ca și de capacitatea organizațiilor minorităților naționale și etnice de a atrage fonduri suplimentare din alte surse. Totuși, trebuie găsite soluții urgente, inclusiv legislative, pentru a se asigura mai buna desfășurare a procesului de învățământ în limba maternă, mai exact să se asigure manualele ca și cadrele didactice necesare.

Incurajarea, facilitarea comunicării interculturale și a educației multiculturale. Considerăm că este necesară ridicarea la nivel de politici publice a acestor principii. Autoritățile, ca și organizațiile non-guvernamentale trebuie să promoveze educația multiculturală în școli, licee etc pentru cunoașterea mai bună a culturilor minoritare, lucru ce poate contribui indiscutabil la relații intercomunitare bune și stabile.

Urgentarea retrocedării bunurilor comunitare și a proprietăților confiscate în timpul regimului comunist. Întârzierea adoptării cadrului legal face ca o despăgubire echitabilă a foștilor proprietari (și ne referim aici la cultele religioase minoritare, ca și la comunitățile etnice) să fie mai puțin posibilă decât acum un deceniu, spre exemplu. Anii de amânări și o valoare a despăgubirilor sub cea de piață duc la soluții de retrocedare nu pe deplin echitabile. Totuși, este nevoie de urgentarea acestui proces în condițiile în care totuși cadrul legal există.

Ianuarie 2005